

KAMU ORTAÖĞRETİM OKULU ÖĞRETMENLERİNİN ÖRGÜTSEL VATANDAŞLIK DAVRANIŞLARI İLE İLGİLİ GÖRÜŞLERİ

PUBLIC SECONDARY SCHOOL TEACHERS' VIEWS ABOUT
ORGANIZATIONAL CITIZENSHIP BEHAVIOR

Kürşad YILMAZ*

ÖZET: Bu çalışmanın amacı, kamu ortaöğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları ile ilgili görüşlerini ve bu görüşlerin cinsiyet, branş, eğitim durumu, yaş ve kıdem değişkelerine göre değişip değişmediğini belirlemektir. Tarama modelindeki araştırmanın örneklemini Kütahya il merkezinde görev yapan ve tesadüfi olarak seçilen 286 öğretmenden oluşmaktadır. Araştırmanın verileri "Örgütsel Vatandaşlık Davranışları Ölçeği" ile toplanmıştır. Verilerin analizinde betimsel istatistikler, t testi ve tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, katılımcılar ortaöğretim okullarında örgütsel vatandaşlık davranışları ile ilgili olarak olumlu görüşlere sahiptir. Katılımcıların görüşleri cinsiyet, branş, yaş ve kıdem değişkenlerine göre değişirken; eğitim durumuna göre değişmemektedir.

Anahtar Kelimeler: Örgütsel vatandaşlık davranışları, kamu ortaöğretim okulları, öğretmenler.

ABSTRACT: The purpose of this study is to determine public secondary school teachers' views about organizational citizenship behavior and whether these views differ according to gender, branch, educational background, age, and seniority. Randomly chosen 286 teachers working in central Kütahya constitute the sample of the study, which is survey model research. The data obtained from the study has been gathered using "Organizational Citizenship Behavior Scale". For the data analysis, descriptive statistics, t test and one way-ANOVA have been used. According to the findings obtained from the study, the participants have a positive opinion about organizational citizenship behavior at secondary schools. Their views differ according to gender, branch, age, and seniority, but not according to educational background.

Key Words: Organizational citizenship behavior, public secondary schools, teachers.

*Yrd. Doç. Dr., Dumlupınar Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, kursadyilmaz@gmail.com

GİRİŞ

Çalışanların gönüllü davranışları, son yıllarda üzerinde sıklıkla durulan konulardan biridir. Bunun temel sebebi ise günümüzde çalışanların gönüllü olarak göstereceği rol fazlası davranışlara daha fazla gereksinim duyulmasıdır. Borman'a göre (2004) görevlerin başarı ile tamamlanabilmesi için çalışanların ekstra çaba sarf etmesi, diğer insanlara yardım etmesi, onlarla işbirliği yapması, makul örgütsel kural ve prosedürleri izlemesi, örgütsel amaçları savunması, desteklemesi ve onaylaması gerekmektedir. Çalışanların gönüllü davranışları, prososyal örgütsel davranış (Brief & Motowidlo, 1986), ekstra role davranışı (Katz & Kahn, 1977) ve örgütsel vatandaşlık davranışlarını (Bateman & Organ, 1983; Smith, Organ & Near, 1983) akla getirmektedir. Örgütsel vatandaşlık davranışları ile ilgili çalışmalar, örgütlerdeki bireysel tutum ve davranışların analiz edilmesi ve anlaşılmasındaki öneminden dolayı sıkça yapılmaktadır (Organ & Konovsky, 1989; Farh, Podsakoff & Organ, 1990; Moorman, Nichoff & Organ, 1993; Moorman & Blakely, 1995; Organ & Ryan, 1995).

Ancak bu çalışmaların genellikle eğitim dışı örgütlerde yapıldığı görülmektedir. Son yıllarda yurt dışında ve Türkiye'de eğitim örgütlerinde de örgütsel vatandaşlık davranışları ile çalışmaların sayısı artsa da bu konuda yapılacak daha çok çalışmaya gereksinim vardır. Çünkü örgütsel vatandaşlık çalışmaları, iş yerinde gönüllü ve isteğe bağlı olarak gerçekleştirilen davranışların doğasını keşfetmeye yönelik çalışmalardır (Buluç, 2008). Bu anlamda örgütsel vatandaşlık davranışları örgütsel amaçların gerçekleştirilmesi için çalışanların bütünleşmesi ve yardımlaşması; örgütte destekleyici, işbirlikçi bir ortam oluşması; örgütsel etkililiğin artırılması; çalışanların iş doyumunun, bağlılığının artırılması açısından çok önemlidir.

Örgütsel Vatandaşlık Davranışları

Örgütsel vatandaşlık kavramı alanyazında ilk olarak Bateman ve Organ (1983) tarafından kullanılmıştır. Bateman ve Organ'a göre (1983) örgütsel vatandaşlık davranışları, iş ile ilgili ortaya çıkan problemlerin çözümü için kişinin arkadaşlarına yardım etme; emirleri sorun yaratmadan kabul etme; beklenmedik zamanlarda ortaya çıkan görevleri sızlanmadan ve şikâyet etmeden yerine getirme; çalışma ortamının temiz ve düzenli tutulmasına yardım etme; iş, örgüt ve yöneticileri hakkında örgüt dışındaki kişi ve kurumlara karşı olumlu şekilde bahsetme; çatışmaların ve dikkat dağıtıcı öğelerin olmadığı ya da en az hale getirildiği bir iş iklimi oluşturma ve örgütsel kaynakları koruma gibi davranışları kapsamaktadır (Bateman & Organ, 1983). Daha sonra yapılan çalışmalarda Organ (1988) örgütsel vatandaşlık davranışını, örgütün formal ödül sistemi tarafından açıkça ele alınmayan, ancak etkin işleyişi destekleyen, isteğe bağlı bireysel davranışlar olarak

tanımlamaktadır. Organ'ın örgütsel vatandaşlık tanımı, çalışanların kendi görevlerinden daha fazlasını yaparak örgüte daha fazla yarar sağlamaya yönelik davranışlarına işaret etmektedir (Bateman & Organ, 1983). Organ'ın (1988) yaptığı tanım alanyazında en çok kabul görmüş tanımdır. Bunun temel sebebi bu tanımın örgütsel vatandaşlık davranışlarının özü olan gönüllü, karşılık beklemeyen, emirlere dayanmayan davranışları içermesidir. Bundan dolayı bu çalışmada da bu tanım temel tanım olarak alınmıştır.

Organ'ın bu davranışlardan isteğe bağlı diye söz etmesinin sebebi bu davranışların gönüllü olması ve formal iş gereklerinin içinde olmamasıdır. Bu davranışların yerine getirilmemesi çalışan için bir ceza durumu oluşturmamakta, ancak örgüt için faydalı olmaktadır. Organ'a (1988) göre örgütsel vatandaşlık davranışlarının üç temel karakteristiği vardır: 1) Davranışlar isteğe bağlıdır, 2) davranışlar, doğrudan veya açık bir şekilde formal ödül sistemi tarafından ödüllendirilmemektedir, 3) toplamda davranışlar örgütün etkili fonksiyonlarını geliştirmektedir. Özetle, örgütsel vatandaşlık davranışları çalışanların isteyerek, içlerinden gelerek yaptıkları davranışlardır (Yılmaz & Çokluk-Bökeoğlu, 2008).

Örgütsel vatandaşlık ile ilgili ilk kavramlaştırmada (Smith ve diğerleri, 1983) örgütsel vatandaşlık davranışları, "altruizm" ve "generalized compliance" olmak üzere iki başlık altında incelenirken, daha sonraki çalışmalarda (Organ, 1988) başlıca beş başlık altında incelenmiştir. Bunlar; özgecilik-yardımlaşma (altruizm), vicdanlılık (conscientiousnes), sportmenlik-centilmenlik (sportmanship), nezaket (courtesy) ve sivil erdemdir (civic virtue).

Alanyazın incelendiğinde, örgütsel vatandaşlık davranışlarının boyutları konusunda fikir birliğine varılamadığı ve farklı çalışmalarda (Graham, 1991; Williams & Anderson, 1991; Van Dyne, Graham & Dienesch, 1994) farklı sınıflandırmaların yapıldığı görülmektedir. Ancak en çok kullanılan sınıflandırma Organ'ın (1988) yapmış olduğu sınıflandırmadır. Bundan dolayı bu boyutlar aşağıda kısaca açıklanmıştır.

Özgecilik, bazı çalışmalarda yardımlaşma olarak da anılmaktadır. Özgecilik, genel olarak çalışanların örgütsel görevlerde ya da sorunlarda diğer çalışanlara yardım etmeye yönelik gösterdikleri doğrudan ya da dolaylı tüm gönüllü davranışları ifade etmektedir (Organ, 1988). Deneyimli bir yöneticinin yeni bir yöneticiye, iş sorumluluğu dâhilinde olmamasına rağmen işin kurallarını öğretmesi (Podsakoff, MacKenzie & Hui, 1993) bu davranışa örnek olarak verilebilir. *Vicdanlılık* boyutunu kişisel gayret olarak adlandıran çalışmalar da vardır. Vicdanlılık, çalışanların bazı rol davranışlarını kendilerinden beklenen düzeyi aşan şekilde yerine getirmeleridir. Yani, örgütün gereklerini yerine getirmekten öte, örgütün kurallarına saygı duyarak, içten bağlı olmaktır (Organ, 1988).

Sportmenlik, bazı çalışmalarda centilmenlik olarak da anılmaktadır. Sportmenlik, şikâyet etmekten ya da sorunlar karşısında söylenmekten kaçınmayı ifade etmektedir. Bu anlamda sportmenlik, olumsuz davranış göstermekten kaçınma ile ilgilidir (Organ, 1988). *Nezaket*, çalışanın kendi kararlarından ve hareketlerinden etkilenebilecek kişilerle iletişim halinde bulunmasını ifade etmektedir. Diğer çalışanlar ile işbirliği halinde çalışırken, işbirliği sorumluluğunu kabullenmek ve yerine getirmek ile ilgilidir (Organ, 1988).

Sivil erdem, bazı kaynaklarda örgütsel erdem, erdemli olmak, örgütsel gelişmeye destek vermek gibi farklı isimlerle de kullanılmaktadır. Sivil erdem, örgüt içerisinde olup bitenler, yeni gelişmeler, iş yöntemleri ve şirket politikaları ile ilgilenecek bilgi sahibi olmayı ve kendini bu konularda geliştirmek için çaba harcamayı ifade etmektedir. Sivil erdem, örgüt yönetiminin doğru davranışlar göstermesine yol açan çalışan tepkilerinin bir derecesidir (Organ, 1988). Bir akademisyenin, gerekmediği halde okulunun imajını destekleyen resepsiyon, toplantı gibi etkinliklere katılması bu davranışa örnek olarak verilebilir (Podsakoff ve diğerleri, 1993).

Örgütsel vatandaşlık davranışları bu boyutlar altında incelenmesine rağmen yapılan bazı araştırmalarda örgütsel vatandaşlık davranışlarının boyutları konusunda sorunlar yaşanmıştır. Bu araştırmalarda bu boyutlar belirlenememiştir (DiPaola & Hoy, 2005). Örgütsel vatandaşlık davranışlarının okullara uyarlanması ile ilgili ilk çalışma olan DiPaola ve Tschannen-Moran'ın (2001) çalışmasında da bu boyutlar tespit edilememiş ve tek boyutlu olarak incelenmiştir. DiPaola ve Hoy'a göre (2005) bunun iki temel sebebi vardır. Birincisi, örgütsel vatandaşlık davranışlarının spesifik bir içeriğe sahip olması, ikincisi de kamu okullarının birçok özel sektör kurumundan farklı olmasıdır. Bundan dolayı bu araştırmada örgütsel vatandaşlık davranışlarına bütüncül bakış açısı tercih edilmiştir.

Türkiye'de de *örgütsel vatandaşlık* ile ilgili yapılmış birçok çalışma (Özen, 2000; Kamer, 2001; Altunkese, 2002; Erdem & Özen, 2002; Bingöl, Naktiyok & İşcan, 2003; Erdem, 2003; Koç & Torlak, 2003; Köse, Kartal & Kayalı, 2003; Özdevecioğlu, 2003; Özdemir, 2005; Taşçı & Koç, 2005; Elçi & Alpkan, 2006; Katırlı, Atabay & Günay, 2006; Çelik, 2007) vardır. Ancak bu çalışmalar daha çok eğitim dışı örgütlerde yapılmıştır. Türkiye'de örgütsel vatandaşlık kavramını eğitim yönetimine ya da okullara uyarlamaya çalışan çalışmalar da yapılmıştır. Bu araştırmalardan bir kısmı örgütsel vatandaşlık davranışları ile diğer değişkenlerin ilişkisini araştırmaya dönük ve ilköğretim kademesinde (Çetin, Yeşilbağ & Akdağ, 2003; Ünal, 2003; Yaylacı, 2004; Atalay, 2005; Celep, Sarıdede & Beytekin, 2005; Keskin, 2005; Dönder, 2006; Mercan, 2006; Yücel, 2006; Ay, 2007; Kaynak-Taşçı, 2007; Polat, 2007; Samancı-Kalaycı, 2007; Karaman, Yücel & Dönder, 2008; Taşdan & Yılmaz, 2008; Yılmaz & Taşdan, 2009) yapılmıştır. Ortaöğretim

okullarında yapılan çalışmalar (Celep, Polat, Elbir & Yapıcı, 2004; Polat, 2007; Buluç, 2008; Polat & Celep, 2008) bulunmasına rağmen bunların sayısı çok azdır. Çünkü örgütsel vatandaşlık davranışlarının okullara uyarlanması çalışmaları çok yenidir (DiPaola & Tschannen-Moran, 2001). Bu araştırmalarda da genellikle örgütsel vatandaşlık davranışları alt boyutlar halinde incelenmiştir. Örgütsel vatandaşlık davranışlarına bütüncül bir bakış açısı ile bakılmamıştır. Bu araştırmada örgütsel vatandaşlık davranışları bir bütün olarak ele alınmış ve incelenmiştir. Ayrıca örgütsel vatandaşlık davranışlarının okul açısından ne anlama geldiğinin bilinmesi, öğretmen, yönetici ve okula taraf olan diğer tüm kesimlerin davranışlarının, okulun amaçları doğrultusunda daha iyi analiz edilmesini sağlayabileceğinden (Sezgin, 2005) ve okul yaşamının çözümlenmesindeki öneminden dolayı öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarının belirlenmesi önemli görülmektedir. Buna göre bu çalışmanın amacı Kütahya il merkezindeki kamu ortaöğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları ile ilgili görüşlerini belirlemektir. Bu amaca ulaşmak için şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Kamu ortaöğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları ile ilgili görüşleri nasıldır?
2. Kamu ortaöğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları ile ilgili görüşleri cinsiyet, branş, eğitim durumu, yaş ve kıdem değişkenlerine göre değişmekte midir?

YÖNTEM

Araştırma tarama modelindedir. Çünkü araştırmada kamu ortaöğretim okulu öğretmenlerinin örgütsel vatandaşlık davranışları ile ilgili görüşleri geçmişte ya da halen var olan durumuyla betimlenmeye (Karasar, 1995) çalışılmıştır.

Evren-Örneklem

Araştırmanın evreni Kütahya il merkezindeki ortaöğretim okullarında görev yapan 662 öğretmenden oluşmaktadır. Özel okullarda çalışan öğretmenler bu araştırmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Araştırmada örneklem büyüklüğünü belirlenmesinde Cochran'ın (1962) örneklem büyüklüğü belirleme formülü kullanılmıştır (aktaran Balcı, 2006). Buna göre araştırmanın örnekleminin % 95 güven düzeyinde 245 öğretmenden oluşması gerektiği belirlenmiştir. Ancak kayıplar ve kullanılmayacak durumda olan ölçekler olabileceği düşünülerek 350 kişiye ölçek uygulanmıştır. Ulaşılan kişiler tesadüfi olarak seçilmiştir. Uygulanan ölçeklerden 300 tanesi geri dönmüştür. Buna göre ölçeklerin geri dönüş oranı % 85'tir. Geri dönen ölçeklerden kullanılabilir durumda olan 286 tanesi araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Katılımcıların % 41.3'ü kadın, % 58.7'si erkektir. Katılımcıların yaşları 21 ile 51, mesleki kıdemleri 1 ile 27 yıl arasında değişmektedir. Katılımcıların 19 farklı branşa sahip oldukları görülmüş ve analizlerde kolaylık

sağlaması açısından, katılımcıların branşları “fen-matematik alanlar” ve “sosyal alanlar” olmak üzere iki başlık altında toplanmıştır. Buna göre katılımcıların % 38.5’i fen-matematik alan, % 60.8’i ise sosyal alan öğretmenidir.

Veri Toplama Aracı

Araştırmanın verileri “Örgütsel Vatandaşlık Davranışları Ölçeği” (DiPaola, Tarter & Hoy, 2005) ile toplanmıştır. Örgütsel Vatandaşlık Davranışları Ölçeği’nin orijinal formu, likert tipi 12 maddeden oluşmaktadır. Toplam puanın hesaplanmasında ölçekte bulunan iki maddenin puanlaması ters olarak yapılmaktadır. Ölçeğin orijinal formu tek boyutludur. Formun güvenilirlik katsayısı $\alpha = .86$ ’dır. Ölçekten elde edilen yüksek puan yüksek örgütsel vatandaşlık davranışını göstermektedir (DiPaola & Hoy, 2005). Ölçeğin Türkçeye uyarlaması Taşdan ve Yılmaz (2008) tarafından yapılmıştır. Ölçek tek faktörlüdür. Faktörün öz değeri 5.48’dir. Ölçekte yer alan maddelerin faktör yük değerleri .31 ile .82 arasında değişmektedir. Ölçeğin tek başına açıkladığı varyans % 45.66’dır. Örgütsel vatandaşlık ölçeği ile ilgili güvenilirlik analizi sonuçlarına göre ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı $\alpha = .87$ olarak belirlenmiştir (Taşdan & Yılmaz, 2008). Ölçek kesinlikle katılmıyorum seçeneğinden kesinlikle katılmıyorum seçeneğine uzanan beşli likert tipi cevap ölçeğine sahiptir. Bu çalışmada ölçek ortaöğretim okullarında uygulanacağı için ölçeğe geçerlik ve güvenilirlik analizi yapılmıştır. 120 kişi üzerinde yapılan analiz sonuçlarına göre ölçek tek faktörlüdür. Faktörün öz değeri 4.96’dır. Ölçekte yer alan maddelerin faktör yük değerleri .30 ile .78 arasında değişmektedir. Ölçeğin tek başına açıkladığı varyans % 46.39’dur. Örgütsel vatandaşlık ölçeği ile ilgili güvenilirlik analizi sonuçlarına göre ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı $\alpha = .85$ ’dir.

Verilerin Analizi

Araştırmada kişisel bilgilerin belirlenmesinde ve ölçeğe verilen yanıtların değerlendirilmesinde betimsel istatistikler; görüşlerinin karşılaştırılmasında ise t testi ve tek yönlü varyans (ANOVA) analizi kullanılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde ilk önce kamu ortaöğretim okulu öğretmenlerinin örgütsel vatandaşlık davranışları ile ilgili görüşleri belirlenmiş daha sonra da bu görüşlerin çeşitli değişkenlere göre değişip değişmediği belirlenmeye çalışılmıştır. Tablo 1’de kamu ortaöğretim okulu öğretmenlerinin örgütsel vatandaşlık davranışlarına ilişkin görüşleri ile ilgili betimsel istatistiklere yer verilmiştir.

Tablo 1. Kamu Ortaöğretim Okulu Öğretmenlerinin Örgütsel Vatandaşlık Davranışları İle İlgili Görüşlerine İlişkin Betimsel İstatistikler

Puan	N	\bar{X}	Ss	K	\bar{X}/K
Örgütsel Vatandaşlık Davranışları	286	44.25	6.94	12	3.68

Tablo 1’de de görüldüğü üzere katılımcılar, ortaöğretim okullarında örgütsel vatandaşlık davranışları ile ilgili olarak olumlu görüşlere sahiptir. Katılımcıların ortalama puanı ($\bar{X}=3.68$) “katılıyorum” yanıtına daha yakındır. Buna göre katılımcıların olumlu görüşlere sahip olduğu ancak düzeyinin çok yüksek olmadığı söylenebilir. Tablo 2’de kamu ortaöğretim okulu öğretmenlerinin örgütsel vatandaşlık davranışları ölçeğinde yer alan maddelere verdikleri yanıtlar ile ilgili betimsel istatistiklere yer verilmiştir.

Tablo 2. Kamu Ortaöğretim Okulu Öğretmenlerinin Örgütsel Vatandaşlık Davranışları İle İlgili Görüşleri

Örgütsel Vatandaşlık Davranışları	n	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Orta Derecede Katılıyorum		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		x	ss
		f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
		1. Öğretmenler kişisel zamanlarında öğrencilere yardımcı olurlar.	282	4	1.4	22	7.7	66	23.1	134	46.9		
2. Öğretmenler ders süresinin çoğunu boşa geçirmezler.	284	12	4.2	16	5.6	32	11.2	112	39.2	112	39.2	4.04	1.05
3. Öğretmenler yeni öğretmenlere yardımcı olurlar.	284	4	1.4	6	2.1	66	23.1	128	44.8	80	28.0	3.96	.85
4. Öğretmenler, okulda oluşturulan yeni kurullarda çalışmaya gönüllüdürler.	286	22	7.7	46	16.1	94	32.9	96	33.6	28	9.8	3.21	1.07
5. Öğretmenler, müfredat dışı etkinliklere destek olmaya gönüllüdürler.	286	14	4.9	50	17.5	102	35.7	94	32.9	26	9.1	3.23	1.00
6. Öğretmenler işe ve toplantılara zamanında gelirler.	286	4	1.4	10	3.5	64	22.4	150	52.4	58	20.3	3.86	.82

7. Öğretmenler, yerlerine gelen öğretmenlere yardımcı olurlar.	280	2	0.7	14	4.9	82	28.7	118	41.3	64	22.4	3.81	.86
8. Öğretmenler derse zamanında girerler ve ders zamanını etkili kullanırlar.	282	2	0.7	16	5.6	64	22.4	128	44.8	72	25.2	3.89	.87
9. Öğretmenler, çeşitli konular ile ilgili bilgileri meslektaşları ile paylaşırlar.	284	4	1.4	8	2.8	56	19.6	134	46.9	82	28.7	3.99	.85
10. Öğretmenler, kendi işlerine çok fazla zaman ayırmazlar.	282	22	7.7	42	14.7	68	23.8	96	33.6	54	18.9	3.41	1.18
11. Öğretmenler, okuldaki çalışma kurullarında verimli çalışırlar.	286	2	0.7	14	4.9	96	33.6	144	50.3	30	10.5	3.65	.76
12. Öğretmenler, okulu geliştirme yönünde yapıcı önerilerde bulunurlar.	286	6	2.1	12	4.2	90	31.5	128	44.8	50	17.5	3.71	.87

Tablo 2’de de görüldüğü gibi katılımcılar genel olarak olumlu görüşlere sahiptir. Çünkü katılımcıların ölçekte yer alan olumlu maddelere verdikleri yanıtların ortalama puanları 3.21 ile 4.04 arasında değişmektedir. Katılımcılar ölçekte yer alan iki maddede de “orta derecede katılıyorum” yanıtına daha yakındır. Onuna ise “katılıyorum” yanıtını vermişlerdir. Katılımcıların en yüksek katılım gösterdikleri iki madde, “Öğretmenler ders süresinin çoğunu boşa geçirmezler ($\bar{X}=4.04$)” ve “Öğretmenler, çeşitli konular ile ilgili bilgileri meslektaşları ile paylaşırlar ($\bar{X}=3.99$)” maddeleridir. Buna göre katılımcılar, öğretmenlerin ders süresini boşa geçirmediklerini ve öğretmenlerin meslektaşları ile bilgileri paylaştıklarını düşündükleri söylenebilir. Katılımcıların % 78.4’ü öğretmenler ders süresinin çoğunu boşa geçirmezler maddesine “kesinlikle katılıyorum” ve “katılıyorum” yanıtını vermiştir. “Öğretmenler, çeşitli konular ile ilgili bilgileri meslektaşları ile paylaşırlar” maddesine ise katılımcıların % 75.6’sı “kesinlikle katılıyorum” ve “katılıyorum” yanıtını vermiştir. Buna göre bu iki maddeye yüksek düzeyde katılım gösterildiği söylenebilir.

Katılımcıların en düşük katılım gösterdikleri iki madde ise, “Öğretmenler, okulda oluşturulan yeni kurullarda çalışmaya gönüllüdürler ($\bar{X}=3.21$)” ve “Öğretmenler, müfredat dışı etkinliklere destek olmaya gönüllüdürler ($\bar{X}=3.23$)” maddeleridir. İki madde de “orta derecede katılıyorum” yanıtına karşılık gelmektedir. Buna göre katılımcıların, öğretmenlerin okuldaki etkinliklere katılmaya gönüllü olmadıkları ve ders faaliyetleri dışındaki etkinlikleri desteklemedikleri

söylenbilir. En düşük katılım gösterilen bu iki madde arasında paralellik bulunmaktadır. Çünkü okulda yeni oluşturulan kurullar genellikle düzenlenecek olan etkinlikler ile ilgilidir. Ancak öğretmenler hem bu kurullarda çalışmaya hem de müfredat dışı etkinliklere destek olmaya pek gönüllü değildirler. “Öğretmenler, okulda oluşturulan yeni kurullarda çalışmaya gönüllüdürler” maddesine katılımcıların % 23.8’i “katılmıyorum” ve “kesinlikle katılmıyorum” yanıtını verirken, % 32.9’u “orta derecede katılıyorum” yanıtını vermiştir. Buna göre öğretmenlerin bu etkinliklere katılmada tamamen gönülsüz olmadıkları ancak çok da gönüllü olmadıkları söylenebilir. Tablo 3’te kamu ortaöğretim okulu öğretmenlerinin örgütsel vatandaşlık davranışlarına ilişkin görüşlerinin cinsiyet, branş ve eğitim durumu gibi değişkenlere göre karşılaştırılması ile ilgili t testi sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 3. Kamu Ortaöğretim Okulu Öğretmenlerinin Örgütsel Vatandaşlık Davranışları ile İlgili Görüşlerinin Cinsiyet, Branş ve Eğitim Durumuna Göre Karşılaştırılması

Değişken	n	\bar{X}	S	sd	t	P	
Cinsiyet	1. Kadın	118	45.44	7.42	284	2.43	.01
	2. Erkek	168	43.42	6.48			
Branş	1. Fen-	110	45.29	6.66	282	2.12	.03
	Matematik	174	43.50	7.03			
Eğitim Durumu	1. Eğitim Fakültesi	186	44.74	7.09	284	1.60	.10
	2. Diğer	100	43.36	6.60			

Tablo 3’te de görüldüğü gibi katılımcıların örgütsel vatandaşlık davranışları ile ilgili görüşleri cinsiyet [$t_{(284)}=2.43$; $p<0.05$] ve branş [$t_{(282)}=2.12$; $p<0.05$] değişkenlerine göre değişmektedir. Örgütsel vatandaşlık davranışları ile ilgili olarak kadın öğretmenler ($\bar{X}=45.44$) erkek öğretmenlere ($\bar{X}=43.42$) göre daha olumlu görüşlere sahiptir. Branşlara göre ise fen-matematik alan öğretmenleri ($\bar{X}=45.29$) sosyal alan öğretmenlerine ($\bar{X}=43.50$) göre daha olumlu görüşlere sahiptir. Katılımcıların görüşleri arasında eğitim durumu [$t_{(284)}=1.60$; $p>0.05$] değişkenine göre ise anlamlı bir fark yoktur. Buna göre öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları ile ilgili görüşlerinin cinsiyet ve branş değişkeninden etkilendiği ancak eğitim durumu değişkeninden etkilenmediği söylenebilir. Tablo 4’te kamu ortaöğretim okulu öğretmenlerinin örgütsel vatandaşlık davranışlarına ilişkin görüşlerinin yaş, kıdem, öğrenci sayısı ve öğretmen sayısı gibi değişkenlere göre karşılaştırılması ile ilgili ANOVA sonuçlarına yer verilmiştir.

Tablo 4. Kamu Ortaöğretim Okulu Öğretmenlerinin Örgütsel Vatandaşlık Davranışları İle İlgili Görüşlerinin Yaş ve Kıdeme Göre Karşılaştırılması

Değişken	n	\bar{X}	S	sd	F	p	Anlamlı Fark (Tukey HSD)
Yaş	1. 21-30	84	44.16	6.17	2-283	3.34	.03
	2. 31-40	152	43.57	7.08			
	3. 41 ve üstü	50	46.48	7.42			
Kıdem	1. 1-5 yıl	46	44.73	5.92	3-282	3.92	.00
	2. 6-10 yıl	100	43.34	6.21			
	3. 11-15 yıl	68	42.97	6.30			
	4. 16 yıl ve üstü	72	46.44	8.50			

Tablo 4'te de görüldüğü gibi katılımcıların örgütsel vatandaşlık davranışları ile ilgili görüşleri yaş [$F_{(2-283)}=3.34$; $p<0.05$] ve kıdem [$F_{(3-282)}=3.92$; $p<0.05$] değişkenlerine göre değişmektedir. Yaşı "41 ve üstünde" olan öğretmenlerin görüşleri ($\bar{X}=46.48$), yaşı "31-40" arasında olan öğretmenlerin görüşlerine ($\bar{X}=43.57$) göre daha olumludur. Kıdem grupları arasında ise kıdemi "16 yıl ve üstünde" olan öğretmenlerin görüşlerinin ($\bar{X}=46.44$), kıdemi "11-15 yıl" olan öğretmenler ($\bar{X}=42.97$) ve kıdemi "6-10 yıl" olan öğretmenlere ($\bar{X}=43.44$) göre daha olumlu olduğu belirlenmiştir. Yaş ve kıdem değişkenleri bir arada düşünüldüğünde yaş ve mesleki kıdem olarak ilerlemiş olan öğretmenlerin, örgütsel vatandaşlık davranışları ile ilgili olarak daha olumlu görüşlere sahip oldukları söylenebilir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Kamu ortaöğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları ile ilgili olarak olumlu görüşlere sahip oldukları belirlenmiştir. Gerek betimsel istatistikler gerek maddelere verilen yanıtlar olumlu görüşleri yansıtmaktadır. Benzer bulgular farklı araştırmalarda da (Celep ve diğerleri, 2004; Polat, 2007; Polat & Celep, 2008) elde edilmiştir. İlköğretim kademesinde yapılmakla birlikte benzer sonuçlara ulaşan araştırmalar da (Ünal, 2003; Yaylacı, 2004; Atalay, 2005; Keskin, 2005; Dönder, 2006; Mercan, 2006; Yücel, 2006; Ay, 2007; Kaynak-Taşçı, 2007; Samancı-Kalaycı, 2007; Buluç, 2008) vardır. Bu araştırmalarda öğretmenlerin, çok yüksek olmayan orta düzeyde olumlu görüşe sahip oldukları belirlenmiştir. Ancak öğretmenlerin görüşlerinin çok daha yüksek olması beklenebilir. Çünkü örgütsel vatandaşlık davranışları ile ilgili olumlu görüşlere sahip olan öğretmenler, gönüllü olarak yeni meslektaşlarına yardımcı olmakta, gönüllü olarak kurul ve komitelerde görev almakta, ekstra program

etkinliklerine katılmakta, kendilerine ait zamanlardan öğrencilerine vakit ayırmakta ve onlara yardım etmekte, okul dağıldıktan sonra da öğrencilere yardımcı olmaya çalışmakta, öğrencilerin olumsuz davranışlara yönelmelerini engellemeye çalışmaktadır (DiPaola & Hoy, 2005). Bu anlamda öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışlarının geliştirilmesi için okul yöneticileri, öğretmenleri daha fazla motive etmeli, okullarda daha esnek bir ortam oluşturulmalı, informal gruplar geliştirilmeli ve cesaretlendirilmeli, öğretmenler örgütsel vatandaşlık davranışları gösterdiklerinde övülmelidir (DiPaola & Hoy, 2005).

Katılımcıların en yüksek katılımı gösterdiği maddeler olan “Öğretmenler ders süresinin çoğunu boşa geçirmezler” ve “Öğretmenler, çeşitli konular ile ilgili bilgileri meslektaşları ile paylaşırlar” maddeleri örgütsel açıdan çok önemlidir. Çünkü bu maddelere göre öğretmenlerin asıl görevleri olan eğitim-öğretimi tam olarak yaptıkları ayrıca mesleki bir gelişim süreci olarak da meslektaşları ile bilgi paylaşımında buldukları söylenebilir.

Katılımcıların örgütsel vatandaşlık davranışları ile ilgili görüşleri cinsiyete göre değişmektedir. Kadın öğretmenlerin görüşleri erkek öğretmenlere göre daha olumludur. Ölçüm-Çetin de (2004) araştırmasında öğretmenlerin görüşleri arasında cinsiyete göre anlamlı fark olduğunu belirlemiştir. Celep ve diğerleri (2004) örgütsel vatandaşlık davranışlarını, “uyuma, sadakat, işlevsel katılım ve destekleyici katılım” başlıkları altında inceledikleri araştırmalarında, öğretmenlerin görüşlerinin sadece “destekleyici katılım” boyutunda farklılaştığını belirlemiştir. Buradaki fark erkek öğretmenler lehinedir. Ancak diğer boyutlar da fark belirlenmemiştir. Çetin ve diğerleri (2003) örgütsel vatandaşlık davranışlarını “diğerlerini düşünme ve yardım, ileri görev bilinci, nezaketen bilgilendirme, örgütün gelişimine destek verme, gönüllülük ve centilmenlik” alt boyutlarında inceledikleri araştırmalarında, öğretmenlerin iki boyuttaki görüşlerinin cinsiyete göre değiştiğini, üç boyutta değişmediğini belirlemiştir. Bu araştırmalarda örgütsel vatandaşlık davranışları toplam puan üzerinden analiz yapılmamıştır. Polat’ın (2007) araştırmasında ise cinsiyete göre anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir.

Katılımcıların örgütsel vatandaşlık davranışları ile ilgili görüşleri branşa göre değişmektedir. Fen-matematik alan öğretmenlerinin görüşleri sosyal alan öğretmenlerine göre daha olumludur. Bu durum öğretmenlerin beklentilerinin farklı olmasından kaynaklanıyor olabilir. Polat’ın (2007) araştırmasında ise branşa göre anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir.

Katılımcıların örgütsel vatandaşlık davranışları ile ilgili görüşleri yaşa göre değişmektedir. Yaşı “41 ve üstünde” olan öğretmenlerin görüşleri, yaşı “31-40” arasında olan öğretmenlerin görüşlerine göre daha olumludur. Benzer bir bulguya Celep ve diğerleri de (2004) ulaşmıştır. Celep ve diğerleri de (2004) araştırmalarında “20-30 yaş” ve “31-40 yaş” gurubu ile “41-50” ve “51 ve üstü” yaş gruplarının

görüşleri arasında anlamlı bir fark olduğunu belirlemiştir. “41–50” ve “51 ve üstü” yaş gruplarındaki öğretmenler diğer gruplara göre daha olumlu görüşlere sahiptir. Buna göre yaş arttıkça örgütsel vatandaşlık davranışlarına ilişkin olumlu görüşün arttığı söylenebilir. Ölçüm-Çetin de (2004) araştırmasında öğretmenlerin görüşleri arasında yaşa göre anlamlı fark olduğunu belirlemiştir. Polat’ın (2007) araştırmasında ise yaşa göre anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir.

Katılımcıların örgütsel vatandaşlık davranışları ile ilgili görüşleri kıdeme göre değişmektedir. Kıdem grupları arasında kıdemi “16 yıl ve üstünde” olan öğretmenlerin görüşleri, kıdemi “11–15 yıl” olan öğretmenler ve kıdemi “6–10 yıl” olan öğretmenlere göre daha olumludur. Yani kıdem arttıkça olumlu görüş de artmaktadır. Çetin ve diğerleri (2003) ve Celep ve diğerleri de (2004) araştırmalarında kıdem arttıkça örgütsel vatandaşlık davranışlarının gösterilmesine ilişkin algının ortalama düzeyinin arttığını belirlemiştir. Ölçüm-Çetin de (2004) araştırmasında öğretmenlerin görüşleri arasında kıdeme göre anlamlı fark olduğunu belirlemiştir. Polat’ın (2007) araştırmasında ise kıdeme göre anlamlı bir farklılık belirlenmemiştir.

Katılımcıların örgütsel vatandaşlık davranışları ile ilgili görüşleri eğitim durumuna göre değişmemektedir. Eğitim durumuna ilişki analiz eğitim fakültesi mezunları ile diğer eğitim kurumlarından mezun olan öğretmenler arasında yapılmıştır. Örgütsel vatandaşlık davranışları ile ilgili görüş daha çok örgütsel yaşam ile ilgili olduğundan öğretmenlerin eğitim geçmişi bu konu üzerinde etkili olmayabilir.

Bu çalışmadan elde edilen sonuçlar ve bunlara ilişkin yorumlar, araştırmanın örneklemini ile sınırlıdır. Örgütsel vatandaşlık davranışları ile ilgili benzer çalışmaların yapılması sonuçların genellenebilirliğine katkı getirecektir. Bu anlamda örgütsel vatandaşlık davranışları çalışmalarının ortaöğretim okullarında tekrarlanması ve yükseköğretim kademesinde de yapılması önerilmektedir. Ayrıca örgütsel vatandaşlık davranışları ile ilgili görüşlerin kişilik özellikleri, demokratik tutum, örgütsel bağlılık, örgütsel adalet, örgütsel güven, bürokrasi, okul-çevre ilişkileri, örgüt iklimi, örgüt kültürü, liderlik davranışları gibi değişkenlerin ilişkisinin de araştırılması da yararlı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Altunkese, T. N. (2002). *Psikolojik iklimin örgüte adanma ve örgütsel vatandaşlık davranışı ile ilişkisi üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye.
- Atalay, İ. (2005). *Örgütsel vatandaşlık ve örgütsel adalet*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon, Türkiye.

- Ay, B. (2007). *Öğretmenlerin öz-yeterlikleri ve örgütsel vatandaşlık davranışı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon, Türkiye.
- Balcı, A. (2006). *Sosyal bilimlerde araştırma*. Ankara: Pegem A.
- Bateman, T. S., & Organ, D. W. (1983). Job satisfaction and good soldier: the relationship between affect and employee citizenship. *Academy of Management Journal*, 26(4), 587–595.
- Bingöl, D., Naktiyok A., & İşcan, Ö. F. (2003). *Dönüştürücü liderliğin örgütsel vatandaşlık davranışı üzerine etkisi*. 11. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, 22–24 Mayıs 2004. Afyon.
- Borman, W. C. (2004). The concept of organizational citizenship. *American Psychology Society*, 13(6), 238–241.
- Brief, A. P., & Motowidlo, S. J. (1986). Prosocial organizational behavior. *Academy of Management Review*, 11(4), 710–725.
- Buluç, B. (2008). Ortaöğretim okullarında örgütsel sağlık ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(4), 571–602.
- Celep, C., Polat, S., Elbir, N., & Yapıcı, E. (2004). *Ortaöğretim okullarındaki öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık tutumları*. XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı. 6–9 Temmuz 2004 İnönü Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Malatya.
- Celep, C., Sarıdede, U., & Baytekin, F. (2005). *Eğitim örgütlerinde örgütsel bağlılık, örgütsel vatandaşlık davranışı ve tükenmişlik arasındaki ilişki*. XIV. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiriler Kitabı, (13–19).
- Çelik, M. (2007). *Örgüt kültürü ve örgütsel vatandaşlık davranışı*. Yayınlanmamış doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye.
- Çetin, M., Yeşilbaş, Y., & Akdağ, B. (2003). Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışı. M.Ü. *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 17, 39–54.
- DiPaola, M. F., & Hoy, W. K. (2005). Organizational citizenship of faculty and achievement of high school students. *The High School Journal*, 88, 35–44.
- DiPaola, M. F., & Tschannen-Moran, M. (2001). Organizational citizenship behavior in schools and its relation to school climate. *Journal of School Leadership*, 11(5), 424–447.
- DiPaola, M. F., Tarter, C. J., & Hoy, W. K. (2005). Measuring organizational citizenship in schools: the OCB scale. In W. K. Hoy & C. Miskel (Eds.). *Educational leadership and reform* (pp. 319–342). Greenwich, CN: Information Age.
- Dönder, H. H. (2006). *Öğretmenlerin örgütsel vatandaşlık davranışları ve bürokrasi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon, Türkiye.

- Elçi, M., & Alpkın, L. (2006). The influences of ethical climate on organizational citizenship behaviors. *Hacettepe University Journal of Economics and Administrative Sciences*, 24(1), 141–170.
- Erdem, F., & Özen, J. (2002). *Akademik örgütlerde rehberine duyulan güvenin bir örgütsel vatandaşlık davranışı boyutu olarak sivil erdem davranışını geliştirmeye etkisi*. X. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, 23–25 Mayıs 2002. Antalya.
- Erdem, U. (2003). *Örgütsel vatandaşlık davranışı: hastane çalışanları üzerinde bir uygulama*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Farh, J., Podsakoff, P. M., & Organ, D. W. (1990). Accounting for organizational citizenship behavior: leader fairness and task scope versus satisfaction. *Journal of Management*, 16(4), 705–722.
- Graham, J. W. (1991). An essay on organizational citizenship behavior. *Employee Responsibilities and Rights Journal*, 4, 249–270.
- Kamer, M. (2001). *Örgütsel güven, örgütsel bağlılık ve örgütsel vatandaşlık davranışlarına etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
- Karaman, K., Yücel, C., & Dönder, H. (2008). Öğretmen görüşlerine göre, okullardaki bürokrasi ile örgütsel vatandaşlık arasındaki ilişki. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 14(53), 49–74.
- Karasar, N. (1995). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Ankara: 3A Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd.
- Katrınlı, A. E., Atabay, G., & Günay, G. (2006). Congruence of family and organizational values in relation to organizational citizenship behaviour. *Journal of Human Values*, 12(1), 81–89.
- Katz, D., & Kahn, R. L. (1977). *Örgütlerin toplumsal psikolojisi*. (Çev: H. Can ve Y. Bayar). Ankara: TODAİE Yayınları.
- Kaynak-Taşçı, S. (2007). *Öğretmenlerin kişilik özellikleri ve örgütsel vatandaşlık davranışı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon, Türkiye.
- Keskin, S. (2005). *Öğretmenlerde çalışma değerleri ve örgütsel vatandaşlık*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon, Türkiye.
- Koç, U., & Torlak, Ö. (2003). *Örgütsel vatandaşlık davranışının müşteri / vatandaş odaklı hizmet sunumuna etkileri*. Kamu Yönetiminde Kalite 3. Ulusal Kongresi Bildiriler Kitabı, (35-48).
- Köse, S., Kartal, B., & Kayalı, N. (2003). Örgütsel vatandaşlık davranışı ve tutuma ilişkin faktörlerle ilişkisi üzerine bir araştırma. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 120, 1–19.

- Mercan, M. (2006). *Öğretmenlerde örgütsel bağlılık, örgütsel yabancılaşma ve örgütsel vatandaşlık*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi, Afyonkarahisar, Türkiye.
- Moorman, R. H., & Blakely, G. L. (1995). Individualism-collectivism as an individual difference predictor of organizational citizenship behavior. *Journal of Organizational Behavior*, 16(2), 127–142.
- Moorman, R. H., Nichoff, B. P., & Organ, D. W. (1993). Treating employees fairly and organizational citizenship behaviors: sorting the effects of job satisfaction, organizational commitment, and procedural justice. *Employee Responsibilities and Rights Journal*, 6(3), 209–225.
- Organ, D. W., & Konovsky, M. A. (1989). Cognitive versus affective determinants of organizational citizenship behavior. *Journal of Applied Psychology*, 74(11), 157–164.
- Organ, D. W., & Ryan, K. (1995). A meta-analytic review of attitudinal and dispositional predictors of organizational citizenship behavior. *Personnel Psychology*, 48(4), 775–802.
- Organ, D. W. (1988). *Organizational citizenship behavior: the good soldier syndrome*. Canada: Lexington Books.
- Ölçüm-Çetin, M. (2004). *Örgütsel vatandaşlık davranışı*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Özdemir, Y. (2005). *Kariyer devreleri ile örgütsel vatandaşlık eğilimi arasındaki ilişki: Sakarya üniversitesi İ.İ.B.F. örneği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi, Adapazarı, Türkiye.
- Özdevecioğlu, M. (2003). Örgütsel vatandaşlık davranışı ile üniversite öğrencilerinin bazı demografik özellikleri ve akademik başarıları arasındaki ilişkilerin belirlenmesine yönelik bir araştırma. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20, 117–135.
- Özen, J. (2000). *Örgütsel vatandaşlık davranışı: farklı ölçeklerin uygulanabilirliğine ilişkin bir çalışma*. VIII. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, 25–27 Mayıs 2000. Nevşehir.
- Podsakoff, P. M., MacKenzie, S. B., & Hui, C. (1993). Organizational citizenship behaviors as determinants of managerial evaluations of employee performance: a review and suggestions for future research. In Ferris, G. R. & Rowland, K. M. (Eds.), *Research in personnel and human resources management*, (pp. 1-40). Greenwich, CT.: JAI Pres.
- Polat, S., & Celep, C. (2008). Ortaöğretim öğretmenlerinin örgütsel adalet, örgütsel güven, örgütsel vatandaşlık davranışlarına ilişkin algıları. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 14(54), 307–331.
- Polat, S. (2007). *Örgütsel güven, adalet ve vatandaşlık davranışlarına ilişkin öğretmen algıları*. Yayınlanmamış doktora tezi, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli, Türkiye.

- Samancı-Kalaycı, G. (2007). *Örgütsel güven ve örgütsel vatandaşlık davranışı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon, Türkiye.
- Sezgin, F. (2005). Örgütsel vatandaşlık davranışları: kavramsal bir çözümleme ve okul açısından bazı çıkarımlar. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(1), 317–339.
- Smith, C. A., Organ, D. W., & Near, J. P. (1983). Organizational citizenship behavior: its nature and antecedents. *Journal of Applied Psychology*, 68(44), 653–663.
- Taşçı, D., & Koç, U. (2005). *Örgütsel vatandaşlık davranışı – örgütsel öğrenme ilişkisi: akademisyenler üzerinde görgül bir araştırma*. 13. Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, 12–14 Mayıs 2005. İstanbul.
- Taşdan, M., & Yılmaz, K. (2008). Organizational citizenship and organizational justice scales' adaptation to Turkish. *TED Eğitim ve Bilim Dergisi*, 33(150), 87–96.
- Ünal, Z. (2003). *Öğretmenlerde iş doyumu ve örgütsel vatandaşlık*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon, Türkiye.
- Van Dyne, L., Graham, J. W., & Dienesch, R. M. (1994). Organizational citizenship' behavior: construct redefinition, measurement, and validation. *Academy of Management Journal*, 37(4), 765–802.
- Williams, L. J., & Anderson, S. E. (1991). Job satisfaction and organizational commitment as predictors of organizational citizenship and in-role behaviors. *Journal of Management*, 17(3), 601–617.
- Yaylacı, A. F. (2004). *İlköğretim okulları yönetici ve öğretmenlerinin örgütsel yurttaşlık davranışları*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
- Yılmaz, K., & Çokluk-Bökeoğlu, Ö. (2008). Organizational citizenship behaviors and organizational commitment in Turkish primary schools. *World Applied Sciences Journal*, 3(5), 775–780.
- Yılmaz, K., & Taşdan, M. (2009). Organizational citizenship and organizational justice in Turkish primary schools. *Journal of Educational Administration*, 47(1), 108–126.
- Yücel, G. F. (2006). *Öğretmenlerde mesleki tükenmişlik ve örgütsel vatandaşlık davranışı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Afyon, Türkiye.

İlk alındığı tarih: 16.04.2009

Kabul tarihi: 01.07.2009